

УДК 349.2

ГІДНА ПРАЦЯ ЯК СКЛАДОВА ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Шабанов Р. І.,

*професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського та трудового права
Харківського національного педагогічного
університету ім. Г. С. Сковороди,
д-р юрид. наук, доцент*

Сучасні тенденції на українському ринку праці, позначені зростанням рівня безробіття, зневірою громадян у можливості отримати гідну цивілізовану людини винагороду за власну працю, втратою мотивації до професійного зростання, обумовлюють актуальність пошуку правових ідей, керівних засад, які б повернули праці своє природне значення – бути рушійною силою особистого та суспільного прогресу. Саме такої позиції дотримується Міжнародна організація праці, визначаючи загальносвітові принципи у сфері зайнятості населення. Основним міжнародним актом у сфері політики зайнятості можна назвати Конвенцію Міжнародної організації праці № 122 «Про політику в галузі зайнятості» від 1964 року. Даний міжнародно-правовий акт визначає основні напрямки політики у сфері зайнятості населення, яких повинні дотримуватися усі держави, що ратифікували Конвенцію. З преамбули Конвенції випливає, що Міжнародна організація праці зобов'язується сприяти ухваленню серед країн світу програм, котрі мають на меті досягнення цілковитої зайнятості та підвищення життєвого рівня¹. Однією з таких сучасних програм є концепція «гідної праці», сутність якої полягає у формуванні такої активної державної політики у сфері зайнятості, яка б органічно забезпечила загальне підвищення якості життя всього суспільства.

Міжнародна організація праці визначає гідну працю як «ефективну працю в гарних та безпечних умовах, яка дає працівникові задоволення, можливість повною мірою виявити свої здібності, навички і майстерність, працю з гідною оплатою і справедливим розподілом плодів прогресу, працю, коли права трудящих захищені»². Основою

¹ Про політику в галузі зайнятості : Конвенція Міжнародної організації праці № 122 від 1964 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_062.

² Укрепление потенциальных возможностей МОТ по оказанию содействия государствам-членам в достижении целей Организации в контексте глобализации : доклад МОТ URL: <http://www.ilo.org/public/russian/standards/relm/ilc/ilc96/pdf/rep-v.pdf>.

гідної праці є повна і продуктивна зайнятість, здорові умови і справедлива оплата праці працівників.

Уперше поняття гідної праці було введено у доповіді «Гідна праця» Генерального директора МОП Х. А. Сомавія на 87-ій сесії МОП. Гідна праця визначалася таким чином: «Гідна праця – це праця, за якої права трудящих захищені, яка приносить адекватний дохід і забезпечує соціальну захищеність. Також гідна праця має на увазі достатню працю у тому сенсі, що кожен індивід має повний і вільний доступ до можливостей заробляти та отримувати дохід. Крім того, дотримання принципів гідної праці означає нові перспективи з точки зору економічного і соціального розвитку, нові можливості, за яких зайнятість, дохід і соціальна захищеність можуть бути досягнуті без компромісу між правами трудящих і соціальними стандартами»¹.

Ширше визначення гідної праці було наведено в пілотній програмі МОП з реалізації концепції гідної праці. У цьому документі гідна праця визначається як «праця, яка приносить адекватний дохід і при цьому залишає час для інших сторін життя, надає надійність сім'ї, шанує права людини, надає право голосу і відкриває дорогу соціальній інтеграції. Гідна праця – це шлях, що з'єднує економічні і соціальні цілі». У доповіді «Гідна праця в інформаційній економіці» Генерального директора МОП Х. А. Сомавія гідна праця визначається як «продуктивна праця, при якій шануються права людини і забезпечуються безпека і захист, а також можливість брати участь в ухваленні усіх рішень, які можуть вплинути на діяльність трудящих»².

Аналізуючи усі наведені визначення, розуміємо, що вони включають п'ять ключових характеристик гідної праці: продуктивність, безпека, повага прав трудящих і соціальний захист, відповідний дохід, можливість впливати на ухвалення рішень стосовно умов праці, трудових відносин і тощо шляхом соціального партнерства. Отже, гідна праця – це праця, яка з повагою сприймається суспільством, задовольняє індивіда своїми моральними, матеріальними, якісними, кількісними і змістовними характеристиками, не завдає шкоди здоров'ю та сприяє розвитку здібностей людини.

Концепція гідної праці охоплює шість ключових складових: можливість одержати роботу, тобто можливість зайнятості для кожної людини, яка бажає працювати, оскільки гідна праця неможлива без наявності роботи, як такої; праця в умовах свободи – праця має бути

¹ ILO.1999a. Report of the Director-General: Decent work – International Labor Conference, 87th Session, Geneva, 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/dgo/speeches/somavia/1999/seattle.htm>.

² Международная организация труда: конвенции, документы, материалы. Справочное пособие / под ред. З. С. Богатыренко. – М. : Дело и сервис, 2011. – С. 17.

вільно обраною, а не нав'язаною людині примусово¹. Як можна побажати, основним аспектом концепції гідної праці є зайнятість населення. У цьому контексті варто замислитись над тим, що концепція гідної праці має бути інтегрована в загальнодержавну політику зайнятості в Україні. Адже дефіцит гідної праці породжує протиріччя між працею, доступною для забезпечення життєдіяльності, і працею, яка могла би приносити задоволення людині. У свою чергу, гідна праця повинна приносити достатній дохід. Відсутність або наявність можливостей гідної праці багато в чому визначає існуючу у світі ситуацію, для якої характерні величезні диспропорції в розподілі доходів. Бідність населення у багатьох країнах визначається саме відсутністю такого важливого елемента гідної праці, як можливість одержання достатньої та відповідної винагороди за працю.

Варто підкреслити, що концепція гідної праці, окрім налаштування на повну і ефективну зайнятість та справедливу заробітну плату, передбачає у найближчій перспективі розвиток творчої складової праці серед зайнятого населення. Адже у сучасному світі праця перестає бути винятково засобом забезпечення життєдіяльності та задоволення потреб людини і стає засобом самовираження та самоствердження людини. Звісно, у країнах, що розвиваються, гідна праця поки що сприймається винятково як діяльність, яка дозволяє забезпечити життєдіяльність людини. Однак вірним і для розвинених, і для країн, що розвиваються, є тезис про те, що праця відіграє вирішальну роль в індивідуальному виборі людини, добробуті родин, стабільності суспільства й, окрім того, забезпечує умови збереження та розвитку здоров'я і здібностей людини.

Гідна праця – актуальна потреба та необхідність для суспільства у цілому, яка визначає його майбутнє. Кожна країна повинна встановити власні цілі для скорочення дефіциту гідної праці, зважаючи на власні недоліки, умови, можливості, рівень розвитку, історичні й культурні традиції. Концепція гідної праці покликана забезпечити врахування соціальних інтересів у глобальній економіці як у розвинених, так і країнах, що розвиваються. Концепція гідної праці має бути центральним принципом у державній політиці зайнятості населення в Україні. Відповідно до цього до переліку принципів державної політики зайнятості населення, які містяться у ч. 1 ст. 15 Закону України «Про зайнятість населення», варто додати принцип забезпечення гідної праці.

¹ Standing G. A family of decent work indexes // *International Labor Review* (Geneva). – 1999. – Vol. 142. – № 2. – P. 221.